

Arhiv, literatura : -

Zgodovina : Naselje se je razvilo v glavnem v okviru nekdanjega rimskega kvadrilata.

Legra : Mesto leži prav na meji nekdanje Goriške in Kranjske, ki jo tvori potok Hubel v sredi med E pobočjem Nanosa ter med Vipavskim višavjem tako, da zapira dolino. Jedro starega naselja je znotraj rimskega obzidja, v okolici gradu.

Stilistična označba : Razen v okolici gradu, ni naselje ohranilo intimnejšega lica, ampak vzbuja bolj videz trgovskega občestnega selišča s kvadratnim trgom na sredi. Grad s starim stolpom na njegovem NE oglu. Edino tu je še ohranjen slikovit značaj primorskih mestec. Pri hišah prevladuje meščansko bahati značaj 19. stol., ki se izraža predvsem v nekaterih kamnoseško kvalitetnih portalih. Župna cerkev sv. Janeza Krstnika leži izven ožjega mestnega zidu na njegovem NW oglu. Industrija je novejše naselje raztegnila vzdolž ceste proti zahodu. Nova prometna žila se je središča mesta izognila ter poteka ob njegovem S robu.

Opis : Ostanki rimskega obzidja. Rimsko obzidje lahko skoraj v celoti sledimo po vsem njegovem poteku: Poleg tehtnice poleg gostilne *bratine* so bila E vrata rimskega zidu. Zid je imel ca 2 m premera. Na Križajevem vrtu je ohranjen srednjeveški stolp, sezidan na bazi rimskega stolpa.

Temelji obzidja pa so skriti tudi v sosednjem *traktu hiše*. Od tu je potekal v ravni črti proti N. E trakt gradu se naslanja še na rimski zid, v katerem so obokane *kavirne*. Na NE strani je še ohranjen spodnji del okroglega stolpa. NE okrogli stolp, ki je še skoraj v vse višine

ohranjen, stoji na osnovi rimskega zidu. Ker je bilo od N strani pričakovati napadov *klina*, na tej strani ni bilo vrat, pač pa več stolpov. Zadnji stolp na NE strani je ohranjen na ž Palmovem vrtu. Tu je N zid potekal v ~~raznini~~ ravni smeri proti W. Njegove ostanke najdemo še v Krkavčevi veži in na vrtu. Pri Tračkovi hiši (Šibeniška ulica) se zid zasučje proti jugu. Za Rukaničevo hišo je bil vogalen stolp. V Štekarjevi hiši so bila ohokana vrata, kajti pred hišo je bil najden *milijak*, ki je zdaj shranjen v Goriškem muzeju. Tu se je zid zasukal proti E. Na dvorišču Jejčičeve hiše je v oglu še sled zidu, ki poteka nato v smeri proti tehtnici, kjer so vidni zadnji sledovi še med vojno skopanem ~~zaklo-~~nišču v bližini tehtnice.

Vseh rimskih stolpov je bilo ~~15~~ 14.

Kolona, ki vodi na dvorišče Jejčičeve hiše - glavna cesta št. 6 - ima na sklepniku letnico 1678 TM.

Na dvorišču je v groblji kamenja več epitafov, med njimi se eden z napisom:

SEPULTURA FRATRUM EXTRACTA
ANNO DNI MDCCLII

Portal gostilne Bratko h v obliki upognjenega ogla iz uglajene rustike ima letnico 1703.

Hiša Prešernova 6 je tipičen primer meščanskega baroka s prof. podstrešnim zidcem in pristrešnimi okenci v obliki dvadrata s segmentno prirezanimi ogli. Polkrožen portal iz rustike, ki ima na sklepnem kamnu rožeto in letnico 1764, flankirata 2 pilastra.

Hiša št. 7., ima na balkonskem vhodu letnico 1706 in napis GASPER

REPITSCH. Balkon z lepo železno ograjo sloni na konzolah.

Portal na hiši Glavni trg št. 3 je poznobaročen. Po tradiciji je bil tu rojen slikar Ant. Cebej.

Baročna hiša pri Lokarjevih s portalom iz l. 1728.

Posiševa hiša na Glavnem trgu - barok

Okoli gradu ožke ulice in mali trgi.

Na mostu čez Hubel je v baročnem okviru verjetno kranjski grb - precej poškodovan.

Hiša, v kateri je bila izvoljena prva slovenska vlada. Njena stena današnje kino dvorane nosita 2 konzoli rahlo usločeno ploščo iz črnega marmorja s slovenskim grbom in napisom:

5. V. 1945. SMO SI SLOVENCİ V TEJ DVORANI
IZBRALI SVOJO PRVO LJUDSKO VLADO

Zapiski topografske komisije, rkp. 1948.